

”
בהגיע הבונה לנקודה בה חפרו לו
בור ללכודו, הוא מרגיש שמושהו לא
בסדר, עוצר מהליכתו ובוכה. הוא
מבין שאם יתקדם בהליכתו הוא עתיד
'להסתבך'. אלא שאז, כעבור כמה
רגעי בכי, ממשיך הבונה וצועד היישר
למלכודת...
”

פרשת וישלח

עניין של זמן

בפרשתנו אנו קוראים על פגישתם של יעקב ועשו, פגישה טעונה שנראה היה שהיא עלולה להתפתח למלחמת אחים שתגבה דמים מרובים, אך בסופו של דבר חלה תפנית דרמטית של 180 מעלות ועשו שנערך תחילה עם ארבע מאות שכירי חרב להילחם ביעקב אחיו ומשפחתו, רץ אל יעקב אחיו ובפרץ של אהבה - "ויחבקהו וייפול על צוואריו וישקהו ויבכו"⁷⁴.

לפחות לדעתו של רבי שמעון בן יוחאי (המובאת בספרי וברש"י על הפסוק), לא הייתה זו נשיקה חיצונית אלא היא ביטאה נאמנה את רגשי לבבו של עשו, שכן על אף שככלל - "עשו שונא ליעקב, נכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל ליבו". הייתה זו עת רצון חריגה.

להלן נרחיב על מהות מושג הזמן, מעלתו והיכולת אותה מעניק לנו לעשות פניית פרסה חדה בחיינו ולשנותם לטובה, בדוגמת התפנית החדה שעשה עשו בשעתו. אגב כך נבאר כיצד ניתן לדעת שהשעה היא "עת רצון עבורנו", ונראה מי גרם לרבי מליבאוויטש לומר: "אני מקנא בך!"

הזמן הוא ברכה

זמן כמו מקום, נברא ברגע בו הקב"ה ברא את העולם. עד אז לא היה כל מושג של זמן וכל דבר היה כביכול 'סטאטי' ונצחי. הזמן שמחלק את כל ההתרחשויות כולן לשלוש קטגוריות: עבר, הווה ועתיד, התחיל יחד עם התהוות הנבראים⁷⁵.

74. בראשית ל"ג, ד'.

75. ניתן לדרוש ולומר כי שתי המילים הפותחות את התורה: "בראשית ברא", בעצם מלמדות על בריאת הזמן, כי המושג של "ראשית" והתחלה, שייך דווקא כשיש המשך וסוף. כלומר בכותבה "בראשית ברא", ניתן להבין גם שאת ה"ראשית" עצמה הוא ברא. הקב"ה יצר את מושג הזמן.

על פניו ניתן לומר שהזמן הוא יותר חיסרון ממעלה. קודם הבראו של הזמן, הכל היה אין סופי, ואילו עתה, כל דבר הוא 'פג תוקף'. הכל מדוד ומוגבל. חיי האדם מוגבלים, הפעולות אותן הוא מסוגל לעשות הן פונקציה של זמן וכולנו לעיתים חשים ש"היה צריך להוסיף עוד שעה ליממה בשביל שנספיק הכל" ו"לו רק היה לנו יותר זמן הכל היה אחרת".

האמת היא שהזמן איננו רק כורח בשביל לאפשר התנהלות הגיונית בעולם, אלא הוא ברכה גדולה עבורנו כפי שנבאר.

"אין לך אדם שאין לו שעה"

במשנה במסכת אבות⁷⁶ מובאת אמרתו של בן עזאי: "אל תהי בז לכל אדם... שאין לך אדם שאין לו שעה". ההסבר הרווח לדבריו של בן עזאי הוא, שאין לנו לבז ולבטל את האיש שלפנינו (גם אם נראה שהוא ראוי ליחס של בז), שכן ייתכן שיום אחד עוד "תגיע שעתו" והוא יהיה באיזושהי 'עמדת כוח', ואתה שבזת לו בעבר - תמצא את עצמך נזקק לחסדיו...

אלא שאם זהו פירושם של דברי בן עזאי, יוצא שאנו איננו מבזים מישהו בגלל **חשיבה אינטרסנטית** הלוקחת בחשבון אופציה שהוא יעלה לגדולה או שסתם נצטרך להיעזר בו בעתיד. אך אילו יצויר שהייתה לנו יכולת לראות את העתיד והיינו מגלים שלא נזדקק לאיש לא בטווח הקצר ולא בטווח הארוך, יכולנו לבזז לו!

האם זהו עומק דברי בן עזאי? האם הוא לא סבור שעלינו לקרב יהודי שחטא וסרת, **מעצם היותו יהודי** שליבו ער לאביו שבשמיים ונשמתו היא חלק אלוה-ה ממעל ממש? צריך אפוא לבאר את הדברים באופן פנימי יותר.

"נעשה אדם"

יצירתו של האדם מתוארת בפרשת בראשית באופן שונה משל שאר הנבראים. בעוד שבריאתם של האור, הרקיע, השרצים והחיות מתוארת בתורה בתבנית קבועה בה הקב"ה אומר מבלי כל הקדמה: "יהי אור", "יהי רקיע", "ישרצו המים", "תוצא

⁷⁶.ד', ג'.

הארץ נפש חיה" וכן הלאה, יצירתו של האדם קורית רק לאחר הקדמה 'בעייתית' בה אומר ה': "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו"⁷⁷.

כבר המדרש מעיר שמן המילה "נעשה" עלול להשתמע כאילו הקב"ה החליט לעשות את האדם ב'עבודת צוות' ושיתף עמו מישהו נוסף ביצירתו, דבר שאיננו נכון. מהי אם כן הסיבה שנקט הכתוב בלשון זו?⁷⁸

חלוקת עבודה

מסביר המהר"ל הסבר נפלא:

לכל הנבראים כולם אין יכולת השתנות. הם מוגבלים ומתנהלים בהתאם להגדרות היצרן! בכלל זה נמצאים לא רק הדומם והצומח, אלא גם מין החי. בעלי החיים פועלים על ידי האינסטינקטים הטבעיים בהם ואינם יכולים לחרוג מהם ולפעול באופן משוכל כנגדם.

האדם לעומת זאת, זכה לצלם אלוקים המעניק לו חופש בחירה! יש לו יכולת להתעלות על עצמו ולבחור לפעול **כנגד תכונותיו ומאוויו הטבעיים**. הוא הקובע את דמותו ואיזה סוג אדם הוא יהיה.

וזו המשמעות של אמירת הקב"ה "נעשה אדם". הקב"ה איננו עושה את האדם לבדו, **אלא חולק את העבודה עם האדם**. הוא יוצר את גופו ונותן את נפשו **ואז מגיע חלקו של האדם** בבחירה איזה אדם להיות ובאלו דרכים להלך.

דמועותיו של ה'בונה'

אני זוכר שבאחת מהתוועדותיו של ר' מענדל פוטרפס, נכנס אחד הבחורים להתרגשות ובכה על מצבו הרוחני הירוד כשדמעות יורדות מעיניו.

ר' מענדל שהכיר היטב בטיבם של אנשים בכלל ושל תלמידיו בפרט, ידע

77. בראשית א', כ"ו.

78. המדרש עצמו מבאר שהקב"ה התייעץ עם המלאכים לפני יצירת האדם, מפני חששו שיקנאו בו על שום היותו של האדם בדמותם (ראה רש"י על פסוק זה).

שהבחור דנן 'קל לבכי' ושלרוב הבכי 'לא משאיר עקבות' ביום המחר ואמר לו:

הדמעות מבורכות רק אם אינן כדמעותיו של בעל החיים הקרוי 'בונה'. ה'בונה' הוא מכרסם שנודע ביכולות הנדסיות מרשימות של בניית סכרים במים ועוד.

כיוון שפרוותו שווה הרבה מאוד כסף, הבונה נמצא בעדיפות ראשונה אצל צייד הפרוות (עד שהפך ל'חיה מוגנת' הנמצאת בסכנת הכחדה). אחת הדרכים לצוד אותו היא זו: בכל בוקר הבונה צועד מביתו שעל הקרקע, אל מקווה המים בו רוב פעילותו ובחוזרו הוא צועד בדיוק במסלול בו הלך בבוקר באמצעות 'GPS' מובנה.

הציידים מנצלים זאת ועוקבים אחר מסלולו בבוקר, חופרים באחת מנקודותיו בור, מניחים "מצודה" ומסווים את פתחו. הם יודעים שבחזרתו יעבור הבונה על פתח הבור וייתפס.

בהגיעו של הבונה לנקודה בה חפרו לו בור ללוכדו, פעמים שהוא מרגיש כי "משהו לא בסדר", עוצר מהליכתו ובוכה. הוא מבין שאם יתקדם בהליכתו הוא עתיד 'להסתבך'. אלא שאז, כעבור כמה רגעי בכי, ממשיך הבונה וצועד היישר למלכודת...

הוא לא מסוגל לשנות מסלול!

אם הדמעות שלך הן כשל הבונה ואינך מתכוון לשנות מסלול, אזי חבל על הדמעות! יש לך את היכולת להשתנות.

הכל פתוח

בנותנו לנו את הבחירה, נתן לנו הקב"ה כוח אדיר המצריך אחריות רבה. ניצול נכון של כוח הבחירה יכול להביא את האדם לגבהים אין סופיים ולעומת זאת ניצול בעייתי שלו עלול להוביל את האדם למחוזות אפלים.

כשילד מגיע לעולם, הכל פתוח.

יכול להיות לאדם פוטנציאל להיות הן ראש ישיבה רציני והן ראש מאפיה נודעת. הוא יכול להיות ראש השודדים ויכול להיות החברותא של רבי יוחנן...

בידינו הבחירה!

סדר העדיפויות של ראש הממשלה

הבדיחה מספרת על ראש הממשלה שהחליט 'לרדת לשטח' ולעמוד באופן בלתי אמצעי על הדרוש תיקון במוסדות השונים.

תחילה הוא ביקר בבית ספר מרכזי. הוא פגש את המורים, שוחח עם התלמידים ושמע ממנהל בית הספר על החזון שלו כמו גם על הדרוש תיקון. "חסרה לנו כיתת מחשבים, אין לנו את הכסף הדרוש לרכישת מזגנים חדשים והחצר עזובה ומוזנחת, גם כן מחוסר תקציב".

ראש הממשלה שמע את תלונותיו של המנהל בכובד ראש וביקש ממזכירו כל הזמן: "תרשום". כשהביקור הממלכתי הסתיים וראש הממשלה יצא את שערי בית הספר, שמח המנהל בליבו שהנה 'אוטוטו' יבואו כל בעיותיו של בית הספר על פתרון, בהוראתו הישירה של ראש הממשלה.

מה שהוא לא ידע זה שראש הממשלה אמר למזכירו רגע לאחר שיצאו שהוא יכול לזרוק את רשימת הליקויים ובקשות התקציב "לפח הקרוב".

משם המשיך ראש הממשלה לאוניברסיטה נחשבת וגם שם שמע על החסר בתקציב שלא מאפשר הקמת מעבדה ראויה לשמה והבאת מרצים חדשים. כבבית הספר - ראש הממשלה מקשיב, מהנהן בכובד ראש ושואל את מזכירו מדי פעם: "אתה רושם?"

אלא שהבעת פניו הרצינית השתנתה ברגע שיצאו ממתחם האוניברסיטה והוא אמר מבודח למזכירו: "אתה יכול להסביר לי לשם מה אתה שומר באדיקות את "דף המשאלות" של נשיא האוניברסיטה? האם חסרים פחים בסביבה?"

את יום הביקורים חתם ראש הממשלה בבית כלא. הוא שוחח עם האסירים והסוהרים, שמע על הטעון תיקון ועל המצוקה התקציבית הקשה ממנה סובלים בתי הסוהר והמזכיר כמובן רושם הכל. ביציאתם פנה המזכיר לראש הממשלה ואמר: "על בסיס ניסיון העבר, אני מניח שאפשר לזרוק את רשימת התלונות הארוכה שכתבת, נכון?"

"מה פתאום", אמר ראש הממשלה.

"אני רואה בטיפול במצב בתי הסוהר משימה העומדת בראש סדר

העדיפויות!"

"אפשר לשאול למה?" שאל בהיסוס המזכיר.

"אסביר לך. עם בית הספר אני כנראה כבר סיימת. גם עם הלימודים באוניברסיטה סיימת. אבל לבית סוהר, אולי אני עוד אגיע! חשוב לי שהכל יהיה שם מסודר..."

כפי שכבר אמרנו - הכל פתוח...

היכולת להשתנות

אם שאלנו קודם מהי תועלתו הגדולה של הזמן, הנה לנו התשובה:

אותה יכולת מופלאה שניתנה לאדם לבחור את דרכו ולעשות את מי שהוא ("נעשה אדם") ולהתקדם, כמו היכולת להשתנות, לתקן את העבר ולהתחיל בהווה אחר וטוב יותר, מתאפשרות בזכות קיומו של ממד הזמן. החלוקה של עבר הווה ועתיד נותנת לנו את האפשרות להניח את העבר מאחורינו ולהתחיל חיים חדשים.

זו גם המשמעות הפנימית של מאמר בן עזאי: "אין לך אדם שאין לו שעה". גם אם מישהו נמצא במקום רוחני ומוסרי נמוך, אין לבו לו ולראות בו "סיפור אבוד", כי גם לאיש זה יש "שעה". גם אצלו קיים ממד הזמן המאפשר לו השתנות! הוא אמנם במצב בעייתי כרגע, אך זה לא בהכרח סוף פסוק. מחר הוא יוכל להשתנות ולהיטיב את דרכיו!

המילה "שעה" יכולה להיות גם עם משמעות של "פנה" (כמו "וישע ה' אל הבל" או "ואל ישעו בדברי הבל"). לכל אדם יש "שעה", כולם מסוגלים לעשות פנייה ולשנות את כיוון חייהם.

"להיפרע מן הרשעים"

בדרך דומה מסביר הרבי מליובאוויטש באחת משיחותיו, משנה אחרת במסכת אבות. בתחילת פרק חמישי מסבירה המשנה שהסיבה לכך שהקב"ה ברא את עולמו בעשרה מאמרות, על אף שיכול היה להסתפק במאמר אחד, הוא "בשביל להיפרע מן הרשעים"...

דברי המשנה טעונים הסברה: ראשית, מדוע בריאתו של העולם בעשרה מאמרות ולא במאמר אחד משנה את היחס לרשעים וגורמת שייפרעו מהם ביתר חומרה? הרי ביחס לקב"ה לא שייך לומר שהוא "טרח יותר" בבריאתו בעשרה מאמרות ועל כן הוא מחמיר עם המחריבו במעשיו.

ושנית, האם הקב"ה ה"חפץ חסד" ו"מלא רחמים", עושה השתדלות מיוחדת בכדי "להפרע מן הרשעים" ביתר חומרה?

הדרך לפרוע חוב

מסביר הרבי כך: אם הקב"ה היה בורא את העולם באמצעות "מאמר אחד", היה זה עולם שאיננו מורכב מחלקים ואיננו מאפשר שינויים (מאמר אחד = עולם אחד). דווקא יצירה על ידי עשרה מאמרות שונים, היא המאפשרת 'גמישות' והשתנות בעולם (בדוגמת רעיון הזמן הנחלק **לשלוש חלוקות**) והיא הפותחת שער לעשיית תשובה.

וזו כוונת המשנה "**להיפרע** מן הרשעים": הרשע שחוטא לפני הקב"ה הופך להיות כביכול **בעל חוב** כלפי הקב"ה ודרכו לפרוע את חובו היא על ידי שישוב אל ה' ואל תורתו. על כן ברא הקב"ה את העולם ב"מאמרות" שונים, המאפשרים את עשיית התשובה וכך הוא יכול "להיפרע מן הרשעים".

מתי היא העת רצון?

נושא נוסף הקשור בזמן הוא "עת רצון". היהדות מלאה בזמנים המהווים "עת רצון" כללית כגון 'עשרת ימי תשובה', פורים ועוד, אך יש גם "עת רצון" פרטית לכל אדם ואדם.

שלא כ"עת רצון" הכללית, אשר ניתן לומר בבירור **מתי** היא, ה"עת רצון" הפרטית נסתרת וחמקמקה. האם ישנה דרך לזהות מתי השעה היא "שעת רצון" כך שנצלה כראוי?

דרך לגלות 'כוחות נעלמים'

אחת מהדרכים של הקב"ה לרומם יהודי ולהעלותו לדרגה רוחנית גבוהה מזו בה הוא נמצא, הם הניסיונות. ניסיון במהותו הוא הצבתו של מחסום (אלגורי) הנראה בעיני האדם כ'בלתי עביר'. הוא לא רואה איך הוא יכול להתמודד אתו.

האמת היא שבמידה מסוימת הוא צודק והדבר אכן למעלה מכוחותיו, אלא שהוא למעלה רק **מכוחותיו הגלויים**. יש בתוכו כוחות סמויים אותם הוא עדיין לא גילה ו**בהעמדתו בניסיון, הקב"ה מבקש "להכריחו" לגלותם** בשביל שיוכל לעמוד בו.

הניסיון אם כן, איננו "התעמרות" אלא סולם אותו נותן הקב"ה לאדם בכדי שיעלה ויתקרב אליו. בשביל שהאדם יחוש ביטחון ביכולתו לעמוד בניסיון **ואכן יוכל לו**, עליו להכיר בכוחות העצומים אותם העניק הבורא לנשמתו, וכשיראה את כוחותיו בחדות ו"בזכוכית מגדלת", ממילא ההתמודדות תיראה לו קטנה יותר והוא ינצח.

הם עוד רחוקים!

בעת מלחמתם של נפוליאון והצאר ולאחר שהצרפתים נחלו ניצחון אחר ניצחון והלכו והעמיקו אל תוככי רוסיה, התכנסה הצמרת הביטחונית בארמונו של הצאר, בכדי לעדכנו על מצב המלחמה ולהתייעצות על האסטרטגיה בה יינקטו מכאן ואילך.

גנרל שהיה שרוי ברוח נכאים מכישלונו של הצבא בהסגת צבא נפוליאון ובהבסתו, ביקש להמחיש לצאר עד כמה הצרפתים קרובים למוסקבה והצביע במפה על נקודה שהייתה קרובה מאוד למוסקבה ואמר בקול נרגש: כבוד הצאר, הם כבר כאן! הם פסע בלבד מלהגיע אל מוסקבה!

ביקש הצאר שיביאו לו מפה גדולה ואז אמר לאותו גנרל: "אמרת שהם כאן? תראה איזה מרחק גדול בינם למוסקבה!"

כל מה שהיה צריך בשביל להרחיק את הצרפתים ממוסקבה זו מפה גדולה יותר... כך גם בניסיונות; אם נדמה שהיצר עומד לכבוש אותנו, עלינו להביא "מפה" גדולה יותר ולראות בהגדלה את יכולותינו ומיד נראה שהוא איננו

נס תמורת נס

כשאנו עומדים בניסיון, אמר פעם הרבי, זוהי שעת רצון לבקש כל מה שאנו צריכים! זוהי ה"עת רצון" הפרטית שלנו. והדבר הגיוני:

ידוע שניסיון הוא מלשון "נס". הוא כמו "נס" ודגל המרימים את האדם אל על, והוא כמו "נס" במובן הרווח יותר - דבר על טבעי! כל פעם שאנו מתמודדים עם ניסיון, מתעלים על עצמנו ועומדים בו בכבוד, אנו עושים נס! כשם שהנס הוא דבר החורג ממגבלות הטבע, כך גם אדם הנמשך בטבעו לחטא ולמרות זאת, "חורג מטבעו" ומתגבר על יצרו.

אשר לכן, זכאי העומד בניסיון לדרוש "בדין" מהקב"ה, שכשם שאני עמדתי בניסיון ועשיתי "נס", כך ("מידה כנגד מידה") עשה לי גם אתה "נס" והושיעני למעלה מדרך הטבע!

"פיניטיו"

לפני שנים רבות היה לנו באנטוורפן בחור שכבר עשה צעדים ראשונים בחיי תורה ומצוות, אלא שאז נוצר בינו לבין בחורה איטלקייה קשר קרוב והוא החליט להתחתן איתה, על אף היותה גויה. משפחה, חברים ורבנים ניסו לדבר אל ליבו שלא יעשה מעשה נורא שכזה, אך הוא בשלו - "אנחנו נתחתן". כשהיו שניסו להפחידו בגיהנום נוראי, הוא הגיב: "אני מוכן לסבול גיהנום, אבל איתה אני מתחתן".

ידעתי שאם יש מישהו שיצליח להציל אותו 'מרדת שחת' זה רק הרבי, והצעתי לו שיצטרף אליי לנסיעתי (המתוכננת ממילא) לניו-יורק ונעבור אצל הרבי בחלוקת דולרים. לשמחתי הוא הסכים.

לפני שנעמדנו בתור אמרתי לו שכשהוא עומד לפני הרבי, שיספר על תכנונו להתחתן עם גויה, והוספתי שבדרך כלל אם מישהו מתעכב שנייה מיותרת, הרב גרונר נכנס מיד לפעולה ודואג שיתקדם, "אבל אתה לא אז

לפני שאתה מספר לרבי על כל העניין, ויהי מה!"

הגיע תורו, הרבי נתן לו דולר ואני רואה שהוא מתרגש ולא מצליח לדבר ונותר לעמוד מול הרבי. במשך כמה שניות הוא עמד כך כאילם כשידו הקדושה של הרבי עודנה מחזיקה את הדולר מצד אחד והוא מחזיקו מן הצד השני (מה שמנע מר' לייב'ל לזרזו). הרבי הסתכל עליו וחיך בנעימות כמבקש להרגיעו ואז הוא אמר לרבי: "יש לי בעיה".

למשמע הצהרתו זו, שם הרבי את ידו על אוזנו, היטה את גופו לעברו ושאל: "מה?" והוא סיפר שיש לו חברה גויה והוא רוצה להתחתן איתה. בעקבות ניסיונו עם רבנים אחרים, הוא ציפה שהרבי ייסר אותו בדברים על חומרת החטא ועל הגיהנום שמצפה לו, אבל הרבי אמר: "אני מקנא בך! כל פעם שה' רוצה להרים בן אדם ולקרבו אליו, הוא מעניק לו ניסיון בכדי שהוא ישמש לו סולם. אם הקב"ה נתן לך ניסיון כה קשה, הוא בוטח בך שאתה יכול לעשות את זה, אני לא קיבלתי כזה ניסיון!"

ירדנו ל770 למטה, במשך דקות הוא התייפח בבכי וכשחזר לעצמו אמר מילה אחת: "פיניטו" ("סיימתי" באיטלקית).

בשנייה הראשונה לא הבנתי מה הוא מדבר אתי באיטלקית, אבל אז תפסתי ממבע עיניו שהוא בכלל לא אתי, הוא מדבר איתה!

חזרנו לאנטוורפן, הוא כתב לה מכתב בו שיבח את אישיותה וטוב ליבה, אך סיים בכך שהוא לא יוכל להתחתן איתה והוא עולה לישראל.

הוא התחתן והקים משפחה יפה ובשנת תשע"ט כבר חיתן את בתו וקצת אחר כך את בנו. הוא עמד בניסיון הקשה ורומם את הקשר שלו עם הקב"ה לפסגות הגבוהות ביותר!

"ובאותו הזמן"

יעזור ה' שהזמן שלנו ינוצל באופן נכון וימולא בתורה ובמעשים טובים ונדע להביט על האתגרים שלנו כסולמות לעלות אל ה'ריבוננו של עולם! וכשנעמוד בהם בגבורה ובהצלחה, בוודאי נזכה להתקדם ולהגיע אל הזמן שבו לא נדע עוד כאב וצער, לא רעב ולא מלחמה ולא יהיה עסקנו אלא להתענג על ה'!